

KS. PIOTR T. GOLISZEK

KIERUNEK PERSONALISTYCZNY W KATECHEZIE

Wszyscy jesteśmy dzisiaj świadkami mentalności *wydajności* oraz *skuteczności*, która kieruje naszą uwagę na pytanie: „Co należy zrobić, aby osiągnąć jak najlepsze rezultaty w możliwie najkrótszym czasie, przy minimalnym osobistym, społecznym oraz finansowym zaangażowaniu?” Coraz częściej mówi się o instrumentalizowaniu edukacji w ekonomii wiedzy (*knowledge economy*), a wykształcenie jest traktowane jako pewnego rodzaju polisa ubezpieczeniowa. Edukacja zostaje zredukowana do przydatnej wiedzy, która może być zastosowana jako proste zaspokojenie potrzeby bycia. Żyjemy pod tyranią ekspertyz, rankingów, które mają na celu podnoszenie jakości wykształcenia. Najwyższa wartość osoby ludzkiej jest łatwo podporządkowywana interesom materialnym bądź ideologicznym.

Ilościowo-pragmatyczne traktowanie człowieka redukuje go do roli przedmiotu czy produktu, zapominając o jego jakościowo-podmiotowym charakterze właściwym osobie. Naturalistyczno-redukcyjna antropologia, wykluczająca osobowo-duchowy wymiar człowieka, powoduje zafałszowanie jego podmiotowości, godności, a nawet człowieczeństwa.

W kontekście przesadnego naturalizmu i antyhumanizmu istnieje potrzeba, aby „wyruszyć” na odsiecz prawdzie o osobie ludzkiej i ocalić w człowieku prawdę *o-sobie-samym* oraz *w-sobie-samym*. Ocalić prawdę o człowieku jako osobie to ustrzec przed zapaścią całą rzeczywistość społeczno-kulturową, w której rozwija się i żyje ludzkość. Wszelkie kryzysy w historii mają swoją przyczynę w kryzysie człowieka, który utracił świadomość samego siebie, sprzeniewie-

rzył się prawdzie o osobie, będącej jednocześnie prawdą o całej rzeczywistości¹. Najbardziej podstawowe przyczyny takiego kryzysu S. Kowalczyk sprowadza do następujących: „kryzys idei człowieka jako osoby, kryzys poprawnej idei Boga, kryzys integralnej kultury, kryzys personalnych wartości”². W sytuacji, kiedy „odnotowuje się rzeczywiste zaciemnienie prawdy ontologicznej osoby ludzkiej”³, jawi się potrzeba, aby katecheza podjęła próbę interpretacji nowoczesności; by stała się czymś w rodzaju „ucieczki do przodu”, chrześcijańskiej odpowiedzialności za człowieka, w poczuciu swojego proroczego urzędu „czuwania nad czasem”, jako pilnym „nakazie godziny”⁴.

Katecheza, której istotą jest zrozumienie egzystencjalnego projektu każdej osoby ludzkiej, aby człowieka bardziej i prawdziwiej uczynić ludzkim oraz ujawnić jego pierwotną wielkość, dając mu uczestnictwo we wszystkim, co może go ubogacić i pomóc mu spełnić się jako osoba, w świetle Osoby Jezusa Chrystusa, by poprzez komuniję z Nim w osobowej wspólnotcie Kościoła dojść do zasadniczej treści swego istnienia, którym jest trwanie w Bogu, prowadzi do doświadczenia nowego życia łaski. Jest to transformacja człowieka od istnienia temporalnego do istnienia wiecznego na gruncie rzeczywistości osobowej. Katecheza, przekazując Objawienie, w którym mieści się prawda o Bogu i człowieku, głosi orędzie zbawcze i we właściwy sobie sposób staje się wydarzeniem zbawczym dla człowieka – jak podkreśla M. Majewski – jest „zbawczym wydarzeniem spotkania Boga z człowiekiem”⁵. W *Dyrektorium ogólnym o katechizacji* czytamy: „Przedstawiając orędzie chrześcijańskie, katecheza nie tylko ukazuje kim jest Bóg i jaki jest Jego zamiar zbawczy, ale [...] objawia także w pełni człowieka człowiekowi i pozwala mu poznać jego najwyższe powołanie [oraz odczytać] ostateczny sens i znaczenie ludzkiego istnienia [...]. Relacja orędzia chrześcijańskiego z doświadczeniem ludzkim nie jest prostą kwestią metodologiczną, ale rodzi się z samego celu katechezy, który zmierza do doprowadzenia osoby ludzkiej do komunii z Jezusem Chrystusem”⁶. Biorąc pod uwagę cel katechezy oraz jej zaangażowanie w pogłębiony przekaz orędzia zbawienia, katecheza jako pro-

¹ Por. W. C h u d y. *Na odsiecz prawdzie o osobie ludzkiej*. W: R. B u t t i g l i o n e. *Myśl Karola Wojtyły*. Tłum. J. Merecki. Lublin 2010 s. 15.

² *Człowiek w poszukiwaniu wartości. Elementy aksjologii personalistycznej*. Lublin 2006 s. 191.

³ Kongregacja do Spraw Duchowieństwa. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* (dalej: DOK) 23.

⁴ Por. P. T. G o l i s z e k. *Katecheza a osoba. Wybrane zagadnienia z metodologii personalistycznej w katechezie*. Lublin 2010 s. 155.

⁵ *Spotkania katechezy z teologią*. Kraków 1995 s. 98.

⁶ DOK 116.

ces jest twórczością o charakterze osobowym⁷. Można powiedzieć, że katecheza z natury i swej istoty jest personalistyczna. Wspiera i intensyfikuje spotkanie wiary jako perychorezę osobową, w której światy osobowe Boga i człowieka przenikają się wzajemnie, a nie tylko się zbliżają, tak że tajemnica osoby ludzkiej i sens życia człowieka znajduje swoją pełnię w Osobie Chrystusa⁸. Przez taką osobową wspólnotę życia z Jezusem Chrystusem życie doczesne osoby katechizowanej staje się życiem Chrystusa w niej (por. Kol 3, 3-4).

I. PERSONALIZM A KATECHEZA

Personalistyczne ukierunkowanie katechezy kryje w sobie pewien paradoks. Jest jedynie propozycją, i taką musi pozostać, a zarazem staje się w jakimś sensie koniecznością, choćby ze względu na wspomniane wyżej uwarunkowania. Kierunek ten – i to chyba jest jej największym walorem, ale i trudnością – jest realistyczny, to znaczy bierze pod uwagę każdego katechizowanego jako takiego. Oznacza to, że z jednej strony katecheza ukierunkowana jest na wszechstronny osobowo-pisteologiczny rozwój każdego indywidualnego ucznia, a z drugiej – liczy się z realnymi trudnościami pojawiającymi się na tej drodze, nie wykluczając także porażki. Katecheza o charakterze personalistycznym jest uniwersalna, gdyż odwołuje się do prawdy o człowieku jako osobie. Wprawdzie prowadzi do wartości chrześcijańskich, ale zasadniczo odnosi się do czegoś podstawowego – do wyposażenia właściwego każdej osobie ludzkiej: wierzącej czy niewierzącej. Wychowując człowieka w wierze, nie zatrzymuje się na paśmie intelektualno-prakseologicznym indywidualnego wyposażenia wychowanka, lecz przenika do głębi ontologicznej i aksjologicznej. Dla katechezy o charakterze personalistycznym „osoba jest rzeczywistością wcześniejszą niż jej działanie”⁹, bowiem „osoba jest bytem prapierwotnym, pewną całością prapierwotną”¹⁰, zjawiskiem danym bezpośrednio człowiekowi jako doświadczenie. Osoba zatem nie jest „pustką” do „zagospodarowania” przez katechizację. Katecheza raczej odkrywa w osobie złożony dar Stwórcy. Oznacza bardziej wydobywanie z człowieka tego, co *in potentione*

⁷ DOK 80; Konferencja Episkopatu Polski. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce* (dalej: PDK) 21-22.

⁸ Por. M. M a j e w s k i. *Antropologiczna koncepcja katechezy*. Kraków 1995 s. 78.

⁹ M. D z i e w i e c k i. *Osoba i wychowanie. Pedagogika personalistyczna w praktyce*. Kraków 2003 s. 17.

¹⁰ Cz. S. B a r t n i k. *Szkice do systemu personalizmu*. Lublin 2006 s. 23.

już tkwi w jego wewnętrznym świetle osobowym, w całym jego człowieczeństwie, a także w jego egzystencji i w jego osobliwej historii¹¹. Nie jest to kształtowanie ani rozwijanie czy budowanie osoby, tak jakby ona wcześniej nie istniała – nie „działa się”. Ona jest *in se* i *per se*. Trzeba jej stworzyć pozytywne warunki dla aktualizacji wszystkich pokładów potencjalności tkwiących w podmiocie człowieka-osoby i towarzyszyć jej w autokreacji i samowychowaniu; pozwolić zamanifestować to, co jest jej istotą i jej sensem. Wychowanie w wierze, jako prowadzenie wychowanka do osobowego związku z Jezusem Chrystusem, polega przede wszystkim na aktualizowaniu Osoby Chrystusa i Jego Ewangelii w życiu codziennym oraz podążaniu wskazaną przez Niego drogą¹². Żywa więź z Osobą Słowa wcielonego nie tylko powoduje, że światy osobowe Boga i człowieka przenikają się, ale to, że Chrystus staje się interpretatorem osoby ludzkiej i podmiotem samorozumienia. „Ten odkryty związek z Chrystusem może prowadzić do dalszych poszukiwań konkretnych wskazań postępowania opartego na wyznawanej wierze”¹³. Wiara jest wyborem Boga, przewartościowaniem życia w świetle poznanej prawdy, źródłem aktywności i zaangażowania – „przekształceniem osoby aż do głębi jej serca”¹⁴. Obejmuje całe osobowe istnienie, gdyż człowiek wierzy w Boga i poznaje Go całoosobowo.

Współcześnie zauważa się powrót do myśli personalistycznej i jej „praktyczność” oraz popularność wśród nauk humanistycznych. Personalizm, jako kierunek myślowy, zyskuje – przynajmniej w niektórych kręgach – coraz większe uznanie, o czym świadczą liczne prace z zakresu antropologii, etyki, teologii, a także pedagogiki i socjologii, które przyjmują w swoich badaniach i analizach właśnie perspektywę personalistyczną¹⁵. Należy przypuszczać, że tendencja ta – podobnie jak miało to miejsce na początku XX wieku, kiedy sytuacja społeczna, kulturowa w ówczesnej Europie (rozwój mentalności pozytywistycznej, kapitalizm, pojawienie się ideologii marksizmu oraz nazizmu) wymusiły wręcz zaistnienie jakiejś adekwatnej odpowiedzi na

¹¹ Por. A. S z u d r a. *Dialogiczna etyka wychowawcza* [suplement]. W: W. C h u d y. *Pedagogia godności. Elementy etyki pedagogicznej*. Lublin 2009 s. 222.

¹² Por. R. M u r a s k i. *Wychowanie w wierze: co to jest?* W: *Wychowanie w wierze w kontekście przemian współczesności*. Red. R. Buchta, S. Dziekoński. Katowice 2011 s. 15-26.

¹³ Z. M a r e k. *Biblia w katechetycznej posłudze słowa*. Kraków 1998 s. 51.

¹⁴ B e n e d y k t XVI. List apostolski w formie Motu proprio *Porta fidei* nr 10.

¹⁵ Dla równowagi trzeba powiedzieć, że „moda” na personalizm nie wszędzie znajduje swoją aprobatę; wielu humanistów w ogóle nie uznaje pojęcia „osoba”, uważając je za nienaukowe, mistyczne, życzeniowe, staroświeckie.

aktualny stan rzeczy – jest próbą znalezienia jakiegoś wyjścia z impasu, w jakim znalazł się współczesny człowiek. Może właśnie fakt, że personalizm stanowił próbę zmierzenia się z konkretnymi problemami ludzi, w zawiłości ich egzystencji, zdecydował, że ciągle do niego wracamy i szukamy w nim niejako „schronienia”.

Kolebką personalizmu polskiego, zwłaszcza personalizmu chrześcijańskiego, jest Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II. Konsekwencją tego kierunku myślowego to zastosowana antropologia personalistyczna na gruncie teologii pastoralnej i katechetyki, której elementy znajdują się u takich myślicieli, jak: A. L. Szafrński, W. Piwowarski, J. Majka, F. Blachnicki, M. Majewski, R. Kamiński, K. Ryczan, H. Wrońska, A. Kiciński¹⁶. W twórczości wspomnianych pastoralistów i katechetów widoczny jest fakt, że docenili oni podmiotową rolę osoby w opracowywaniu kierunku, w jakim winna podążać działalność zbawcza Kościoła, którego drogą jest człowiek¹⁷. Ich dorobek wskazuje, że w myśli naukowej byli o „krok” od personalizmu systemowego. M. Majewski, podstawę nowego ukierunkowania katechezy widział, między innymi, w personalizmie (proces personalizacji)¹⁸. Przejawy personalizacji katechezy dostrzec można w wyjaśnieniach niektórych zagadnień teologicznych i katechetycznych. Interpretując katechezę, która dzięki słowu Bożemu jest zbawczym wydarzeniem Kościoła, dla lubelskiego katechetyka zbawienie jest procesem „realizującym się przez współdziałanie osoby ludzkiej z Osobami Boskimi”¹⁹; jest „życiem personalnym na łonie Trójcy Świętej”²⁰.

II. ROZUMIENIE PERSONALIZMU

Personalizm, jako system całościowy i uniwersalistyczny, obiera sobie osobę nie tylko jako punkt wyjścia do opisu człowieka, ale stanowi on klucz i metodę do interpretacji całej rzeczywistości. Wychodząc od faktu osoby pełni rolę systemu, który nie zatrzymuje się tylko nad opisem człowieka jako

¹⁶ W artykule nie zostanie całościowo omówione zastosowanie antropologii personalistycznej przez lubelskich pastoralistów i katechetów, które jest niezmiernie interesujące i stanowi przedmiot licznych opracowań.

¹⁷ Por. J a n P a w e ł II. Encyklika *Redemptor hominis* 14.

¹⁸ M a j e w s k i. *Antropologiczna koncepcja katechezy* s. 63.

¹⁹ Tamże s. 69.

²⁰ Cz. S. B a r t n i k. *Medytacja personalistyczna o zbawieniu. W: Teologiczne rozumienie zbawienia*. Red. Cz. S. Bartnik. Lublin 1979 s. 185.

osoby, jego godności, komunikowalności, dialogiczności czy relacyjności (byłaby to tylko antropologia), ale idzie daleko głębiej, wyjaśniając w świetle misterium osoby wszelką rzeczywistość stworzoną i niestworzoną. W tym interpretuje religię, religijność człowieka, wiarę, Kościół, dogmaty, liturgię i pozwala samemu człowiekowi odczytać i zrozumieć siebie samego w świetle Osoby Doskonałej – Chrystusa. To szczególne Światło-Osoby niesie człowiekowi i całemu światu chrześcijaństwo, które Jan Paweł II oraz Benedykt XVI wyrażają w formule: „chrześcijaństwo jest Osobą”. „Chrześcijaństwo nie jest jakimś rodzajem kultury czy ideologii, systemem wartości czy zasad, nawet bardzo wzniosłych. Chrześcijaństwo to Osoba, obecność, oblicze: to Jezus, który daje człowiekowi sens i pełnię życia” – wyjaśniał młodzieży Jan Paweł II²¹. Papież Benedykt XVI dopowiada: „Chrześcijaństwo nie jest jakimś moralizatorstwem, zwykłym systemem etycznym. Chrześcijaństwo jest przede wszystkim darem: Bóg daje się nam – daje nam nie coś, lecz samego siebie”²². Jest to całoosobowe darowanie się Boga człowiekowi.

Kształtowanie religijności, wychowanie w wierze personalizm widzi w relacjach osobowych, gdzie zbawienie i uświęcenie, choć dokonują się za pośrednictwem elementów znakowych i symbolowych rzeczywistości, odbywa się w świecie osób Boskich i ludzkich. Podobnie w hierarchii wartości, personalizm nie tylko widzi osobę jako najwyższą wartość, lecz uznaje człowieka jako osobę podstawą wszelkich ludzkich wartości i zasad. Podkreśla podmiotowość człowieka w relacji do kultury, życia społeczno-politycznego, prawa, pracy oraz koherencję pomiędzy prawem jednostki i społeczności. Kwestionuje zasady anarchii indywidualizmu i kolektywizmu. Wnika w obszary cywilizacji i wyznacza jej magistralę prozopoiczną tak, aby służyła rozwojowi człowieka i społeczeństw, stając się przeciwwagą dla postaw nihilizmu i technicyzmu. Staje się główną siłą transformacji społeczeństw oraz inspiracją i projektem dla przyszłości, proponując integralną wizję cywilizacji w oparciu i z pomocą fenomenu, jakim jest osoba.

Ważnym rysem personalizmu chrześcijańskiego jest realizm religijny, poczucie rzeczywistości chrześcijaństwa oraz zmysł rzeczywistości. Zatem nie jest tylko czystym intelektualizmem, ale również prakseologią. Otóż w personalizmie to właśnie osoba jawi się jako kategoria prakseologiczna, bowiem

²¹ J a n P a w e ł II. *Przemówienie podczas spotkania z młodzieżą na krytym lodowisku. 'Wstań, słuchaj, ruszaj w drogę!'*. Berno 05.06.2004. W: *Dzieła zebrane*. T. 11: *Homilie i przemówienia z pielgrzymek – Europa (cz. 3)*. Kraków 2008 s. 344.

²² B e n e d y k t XVI. *Chrześcijaństwo jest przede wszystkim darem*. Msza św. Wieczerzy Pańskiej. Rzym 20.03.2008. OsRomPol 29:2008 nr 5 s. 8.

ona jest działaniem, czynem, sprawczością, twórczością, a więc jest miarą praxis i najwyższą racją działania. Ostatecznie tylko osoba umożliwia działanie we właściwym znaczeniu, osoba także jest kategorią wyznaczającą linię praktycznego działania²³.

III. ZNACZENIE OSOBY DLA KATECHEZY

Dla personalizmu osoba stanowi główny temat dziejów, stworzenia i zbawienia. Ona wyznacza katechezie drogę zarówno w sensie treściowym, jak i w sensie metodologicznym. W takim rozumieniu osoba jest punktem spotkania i sposobem żywego kontaktu całego podmiotu wspólnoty katechetycznej z rzeczywistością, którą zwiastuje katecheza. Wszelka rzeczywistość, Bóg, chrześcijaństwo, wiara, Kościół, życie, Ojczyzna mogą zostać przez człowieka – jako osobę – poznane, zrozumiane i zinterioryzowane. Człowiek pośród nich staje się również rzeczywistością, ale właśnie jako osoba.

Wyjątkowe znaczenie posiada poznanie na sposób wielopoziomowy – dostępny tylko osobie. Zdolności poznawcze człowieka nie ograniczają się tylko do sfery zmysłowo-racjonalnej, ale dopełniają się przez „ja” osobowe. Oznacza to, że poznanie ludzkie jest całoosobowe, gdyż osoba ludzka poznaje jako „ktoś”. Poznanie całoosobowe jest zorganizowane, scentralizowane i w rezultacie jedno, a także kontrolowane, weryfikowane, w pełni asymilowane i rozwijające się. Osoba dysponuje „wyższym zmysłem wspólnym” dla wszystkich rodzajów poznań. Proces poznawczy ogólnosobowy nie sprowadza się zatem do zmysłów i rozumu, jak to było w klasycznej teorii poznania, ale obejmuje całą osobę ludzką, włącza w poznanie jej intuicję, przeżycia, doświadczenia, a nawet osobistą wrażliwość. Osoba jest jak „receptor” rzeczywistości oraz jej interpretator i konstruktor.

Osoba ludzka nie jest bytem izolowanym. Jest relacją do innych osób, w tym również pozostaje w relacji do rzeczywistości pozaosobowej, ale zawsze jako osoba. Realizuje się najwłaściwiej i najpoprawniej we wspólnocie osobowej i poprzez wspólnotę. Przy czym wspólnota rozwija się również i ubogaca obdarowaniem osoby indywidualnej. Istnieje ścisła zależność wspólnoty i jednostki. Jedna dla drugiej jest koniecznością – z zachowaniem autonomii – wzrostu i rozwoju. W ten sposób w myśli personalistycznej

²³ Zob. W. P r z y g o d a. *Implikacje pastoralne antropologii personalistycznej*. W: *In Persona Christi*. T. 2. Red. K. Gózdź. Lublin 2009 s. 609-617.

wspólnota otrzymuje istnienie analogiczne do osoby, jako „osoba społeczna”, z racji tego, że posiada wspólnotową świadomość, wolę, działanie oraz wspólne „ja” – właściwie wspólne „my”.

Ostatecznie miejscem spotkania treści, przeżyć, doświadczeń, które niesie katecheza, jest osoba. Ona jest też „metoda” porządkowania tego wszystkiego. W osobie wszystko się urzeczywistnia i urealnia, a najbardziej pełne zjednoczenie człowieka z Chrystusem. Bez osoby chrześcijaństwo i wiara byłyby mitologią. Stąd osoba stanowi zasadnicze kryterium katechezy. Zarówno w teorii, jak i w praktyce katechetycznej to osoba wskazuje kierunek rozwiązań i działań. Stanowi bowiem pryzmat, przez który wszystko jest wyjaśniane i naświetlane.

IV. PERSONALISTYCZNY CHARAKTER KATECHEZY

Katecheza wierna Bogu i człowiekowi stawia w samym centrum swojej posługi kategorię osoby²⁴. Wiąże przepowiadane treści z wewnętrznym światem osoby ludzkiej i jako cały proces służy osobie, nie zaś idei lub rzeczy. W osobie spotyka się treść orędzia zbawczego z doświadczeniem ludzkim²⁵. Osoba stanowi podmiot zbawczego działania i w niej człowiek spotyka się ze Zbawcą.

Działalność katechezy wyrosła z wiary Kościoła i na tej wierze ciągle się opiera i jej służy. Służąc stałej formacji religijnej wierzących, jest w sposób konieczny związana z rzeczywistością osoby. Jej aktywność ma prowadzić do ugruntowania osobowej wiary chrześcijan przez wprowadzenie ich w zażyłą relację z Chrystusem.

Ta zintensyfikowana dążność, skoncentrowana na osobie²⁶, prowadzi katechizowanego do człowieczeństwa Chrystusa, tj. „do człowieka doskonałego, do miary wielkości według Pełni Chrystusa” (Ef 4, 13), w którym znajduje objawienie Boga i swoje zbawienie. Oznajmiając prawdę zbawienia, katecheza

²⁴ Por. J a n P a w e ł II. Adhortacja apostolska o katechizacji w naszych czasach *Catechesi tradendae* (dalej: CT) 55; DOK 145; PDK 31; T. P a n u ś. *Zasada wierności Bogu i człowiekowi i jej realizacja w polskiej katechezie*. Kraków 2001.

²⁵ E. A l b e r i c h. *Katecheza dzisiaj. Podręcznik katechetyki fundamentalnej*. Warszawa 2003 s. 106-117.

²⁶ W podstawowych dokumentach Kościoła, w tym również dokumentach dotyczących wprost katechezy, i w literaturze katechetycznej „dostrzega się wielką troskę o katechezę szukającą człowieka”. J. S z p e t. *Podstawa programowa katechezy*. W: *Wokół podstawy programowej i dyrektorium katechetycznego*. Red. A. Błoniak. Poznań 2001 s. 23.

troszczy się głównie o człowieka, tak aby wprowadzić go i zaangażować w historię zbawienia. Jest to proces personalny, który wynika z samej istoty zbawienia jako aktu osobowego między osobą ludzką a Osobami Bożymi. Przenika on całą istotę ludzką, żeby wywołać odpowiedź człowieka, zmieniając realnie jego stan osobowościowy w całoosobowe egzystowanie w wewnątrzosobowym życiu Trój-Osobowego Boga²⁷. Stąd katecheza jest spełnieniem osób w wierze, tak że osobowo stają się innymi osobami – *homo novus*. Dlatego można powiedzieć, że katecheza jest słuszością personalną.

Zasada sformułowana przez Jana Pawła II w encyklice *Redemptor hominis*: „człowiek jest drogą Kościoła” implikuje również zasadę: „Człowiek jest drogą katechezy”. Oznacza ona, że katecheza kroczy drogą człowieka, drogami społeczności ludzkich. Jest odpowiedzialna za prawdę zbawczą i odpowiedzialna za służbę człowiekowi. Wszystko, co w tym celu organizuje i przekazuje, ma na względzie osobę ludzką, która jest zarazem inspiracją i motywacją przepowiadania; jest drogą, którą podąża katecheza. Przekazując kluczowe prawdy o Bogu i Jego zbawczym dziele, służy przede wszystkim przekazywaniu prawdy o człowieku – o perspektywie wyniesienia człowieka do życia we Wspólnocie Trójcy, czyli o jego spełnieniu jako osoby. Katecheza urzeczywistnia się wówczas jako wydarzenie mające na celu świadome odkrywanie człowieczeństwa w człowieku, który zyskuje ostateczną doskonałość w Osobie Chrystusa²⁸. Katecheza prowadzi więc ucznia ku prawdziwemu i pełnemu człowieczeństwu, uczeń zaś wyznacza katechezie drogę personalistyczną. Jest to „droga Chrystusa” – „droga człowieka”.

V. ELEMENT METODOLOGICZNY

Metoda personalistyczna polega – ujmując najbardziej ogólnie – na badaniu (analizie, dociekaniu natury i praw) całego fenomenu osoby oraz interpretacji wszelkiej i całej rzeczywistości stworzonej i niestworzonej w świetle fenomenu, jakim jest osoba. Oprócz wymiaru badawczego posiada również wymiar prakseologiczny dotyczący działania, rozwoju, twórczości, personalizacji świata. Osoba jako „ja” subsystujące umożliwia badanie na trzech płasz-

²⁷ Por. F. B l a c h n i c k i. *Katechetyka fundamentalna. Pisma katechetyczne*. T. 2. Warszawa 2006 s. 156-160; M. M a j e w s k i. *Tożsamość katechezy integralnej*. Karków 1995 s. 103.

²⁸ Zob. A. K i c i Ń s k i. *Katecheza osób z niepełnosprawnością intelektualną*. Lublin 2007.

czynach: materialnej, duchowej i unifikująco-transcendującej. Osoba jako najwyższy „trzeci” rodzaj bytu, obok materii i ducha (ciała i duszy), „streszcza” i „ściąga” dwa poprzednie, ona również jest nadsyntezą trzech płaszczyzn badawczych, dlatego poznanie umożliwia człowiekowi transcendencję poznawczą i odkrywanie sensu istnienia.

Katecheza jawi się jako najbardziej prozopociczny sposób przekazywania wiary – *prozopokatechesis*. Troszczy się, aby słowo Boże „przyoblekało się w kształt ludzkiego życia”²⁹. Szczególną rolę pełni tu osoba, która – jak już to zostało podkreślone – jest modelem poznawczym, metodą konstruowania wiedzy, a przede wszystkim miejscem i sposobem zespolenia osoby katechizowanego z Osobą Chrystusa³⁰. Personalizm koreluje z całą naturą katechezy. Sięga on do samego faktu udzielania się Boga człowiekowi, do samej istoty chrześcijaństwa, do samej Osoby Chrystusa. Jest metodą, która zbliża prawdy wiary do egzystencji konkretnego człowieka; sprawia, że stają się bliskie dla jego umysłu i serca oraz odpowiadają na najgłębsze potrzeby jego życia. Można powiedzieć, że katecheza wychodzi od osoby i ostatecznie do niej powraca; osoba jest punktem wyjścia i punktem dojścia. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, określając zasadę metodologiczną przedstawiania orędzia ewangelicznego w katechezie, wyjaśnia: „Można wyjść od Boga, by dojść do Chrystusa i na odwrót; podobnie można wyjść od osoby ludzkiej, by dojść do Boga, i na odwrót”³¹.

VI. KATECHETYKA I PERSONALIZM

Katechetyka, tworząc teorię dla praktycznej realizacji katechezy, może również opierać się na personalizmie. Jawi się on jako swoiste medium komunikacji ze współczesnym światem, który trzeba poznać i zinterpretować. Jako system intelektualny pomaga poznawać, badać, interpretować, a wreszcie przekładać na odpowiednią praktykę wszelką rzeczywistość z perspektywy osoby. Oparcie katechetycznych wysiłków na systemie personalizmu przy tworzeniu teorii pozwoli odpowiednio porządkować dane, tworzyć ogólną perspektywę, dokonywać syntezy materiału i docierać do prawd najgłębszych i kluczowych dla osoby ludzkiej. Przede wszystkim personalizm posiada

²⁹ J a n P a w e ł II. *Katecheza systematyczna rodzi się z wiary i służy wierze*. W: *Dzieła zebrane*. T. 6: *Katechezy* (cz. 1). Kraków 2007 s. 461.

³⁰ Por. CT 5, 19.

³¹ DOK 118.

umiejętność pełnego, integralnego rozumienia człowieka jako osoby oraz zdolność interpretacji jej dynamizmu, np. egzystencji, działania, twórczości. Teoria katechetyczna, idąc po linii wyznaczonej przez osobę, będzie również skutecznie do niej docierała prowadząc ją do samorozumienia i samowychowania, wreszcie do rozumienia swojej roli w historii zbawienia, w tym również do rozumienia świata doczesnego, dziejów, życia, społeczności, kultury w świetle Osoby Chrystusa, który wkroczył w historię ludzkości, by przynieść światło rozumienia. I tak może wyrównywać różnice między teorią a praktyką, bowiem sama osoba jest punktem spotkania teoretycznej propozycji i praktycznej realizacji. W tym też sensie katechetyka może mocniej zespałać się z katechezą, z całą pragmatyką i zadaniem chrześcijańskiego aktualizowania i rozwoju osoby ludzkiej.

*

W całym zaangażowaniu personalizmu należy pamiętać, że nie jest on ani ideologią, ani indywidualizmem, ani kolektywizmem, ani spirytualizmem. Nie jest również tylko antropologicznym opisem człowieka. Jest przede wszystkim propozycją refleksji nad człowiekiem i światem w kluczu osoby. Przy czym człowiek, jako osoba, nie jest tu rozumiany jako jeden z elementów rzeczywistości, lecz jest punktem wyjścia wszelkich rozważań. Taki model myślenia i interpretowania dotyczy także rzeczywistości religijnej. Uświęcenie i zbawienie, choć dokonują się za pośrednictwem znaków i symboli, dotyczą osób: Boskich i ludzkich. To właśnie osoba pomaga zrozumieć wszelką rzeczywistość stworzoną i Niestworzoną oraz do niej docierać, pod warunkiem, że sam fenomen osoby będzie poznawany zarówno za pomocą danych rozumu, jak i w świetle Objawienia. Stąd też inspiracją dla personalizmu zawsze jest Chrystus i Jego nauka. W rezultacie myśl personalistyczna jest otwarta; niczego nie narzuca, nie dyktuje, nie wymusza; niczego też nie wyklucza, ani żadnej drogi ostatecznie nie zamyka. Jest natomiast wskazówką dla każdej myślącej osoby ludzkiej. Dąży do tego, aby każda nauka, refleksja, interpretacja, a także duszpasterska praktyka, taka jak katecheza, posiadała odniesienie do osoby, rozumiane jako szczere docenienie jej wartości i uznanie jej misterium.

Warto przy tym podkreślić, że interpretacja współczesnej katechezy przez pryzmat osoby jawi się jako istotny dla naszej kultury postulat podjęcia chrześcijańskiej odpowiedzialności za człowieka polegający na świadectwie o Bogu poprzez zwrócenie się ku osobie ludzkiej, przez otwarcie się na jego

egzystencję, uświadamiając, że Bóg jest Bogiem ludzi i że ofiaruje każdemu człowiekowi szansę na przeżycie swego człowieczeństwa w pełnym wymiarze. Trzeba zatem uczynić wszystko, aby w przekazie orędzia chrześcijańskiego najważniejsza była osoba (przed rzeczą, przed treścią, metodą; istnienie przed posiadaniem). Katecheza, która pomaga człowiekowi w dotarciu do integralnej prawdy o sobie, staje się bardziej przekonująca dla współczesnego świata.

Personalistyczne ukierunkowanie katechezy nie rozwija się tylko po to, aby stanowić kolejną pozycję w katalogu kierunków katechetycznych. Rozwija się, aby służyć człowiekowi w konkretnie jego egzystencji; by człowiek mógł poznawać Boga Żywego, Kościół, słowo Boże, liturgię przez pryzmat osoby, by wreszcie mógł postępować w samorozumieniu oraz samodoskonaleniu, i ostatecznie spełnić się jako osoba. Można powiedzieć, że personalistyczny charakter katechezy, w dzisiejszych czasach naznaczonych tendencjami antychrześcijańskimi oraz kulturą zdepersonalizowaną i antyhumanistyczną, jest odsieczą ocalającą prawdę o osobie ludzkiej.

Proponowane rozważania nie dają definitywnych i ostatecznych rozwiązań. Podobnie jak personalizm, który nie jest systemem zamkniętym i dokończonym, ale dynamicznym i otwartym, tak i zaprezentowane kwestie z dziedziny katechezy dopiero otwierają pewną perspektywę. Stąd też i myśl katechetyczna budowana wokół niej i nią inspirowana jest perspektywiczna i z natury otwarta.

BIBLIOGRAFIA

- B a g r o w i c z J.: Godność osoby fundamentem wychowania. W: Wychowanie personalistyczne. Red. F. Adamski. Kraków: Wydawnictwo WAM 2005 s. 179-212.
- B a g r o w i c z J.: Wychowanie personalistyczne w chrześcijaństwie. W: Personalizm polski. Red. M. Rusecki. Lublin: Wydawnictwo KUL 2008 s. 335-375.
- B l a c h n i c k i F.: Personalistyczna koncepcja katechezy. „Studia Theologica Varsavien-sia” 5:1967 nr 2 s. 31-65.
- D e c I.: Specyfika poznania religijnego – podmiotowe i przedmiotowe uwarunkowania przekazu katechetycznego. W: Kościół katechizujący i katechizowany. Red. I. Dec. Wrocław: Papieski Wydział Teologiczny 2003 s. 57-71.
- G o l i s z e k P. T.: Personalistyczna tożsamość katechetyki. „Roczniki Teologiczne” 55:2008 z. 8 s. 27-39.
- J a n i k u l a G.: Personalistyczna koncepcja katechezy według ks. Franciszka Blachnickiego. W: Ks. Franciszek Blachnicki – katechetyk i pastoralista. W dwudziestą rocznicę śmierci Sługi Bożego. Red. R. Buchta. Katowice: Księgarnia św. Jacka 2009 s. 136-153.
- R u s i e c k i M.: Osoba ludzka wobec wartości w świetle chrześcijańskiego wychowania. W: Antropologiczna pedagogika ogólna. Red. M. Nowak, P. Magier, I. Szewczak. Lublin: Gaudium 2010 s. 233-245.

- S t a l a J.: Zasada personalizmu u podstaw katechezy specjalnej. „Roczniki Teologiczne” 43:2006 z. 8 s. 109-123.
- S z u d r a A., U z a r K.: Personalistyczny wymiar filozofii wychowania. Lublin: Wydawnictwo KUL 2009.

THE PERSONALISTIC CURRENT IN RELIGIOUS EDUCATION

S u m m a r y

The personalistic profiling of the catechetical didactics puts the category of "person" in the core of its teaching methodology, and of its all educative and initiation efforts. This approach to religious education also adopts personalistic understanding of the Revelation and the faith, thanks to which religious education builds a community of people united around the Person of Jesus Christ. This community allows for the unique form of dialogue between God and man. The nature of this dialogue is soteriological: the personal worlds of God and man overlap, which allows man to cling fully – as a person and as an existence – to the redeeming Truth – Jesus Christ. In its personalistic dimension, religious education serves man in the reality and of his/her existence. It leads to a personal communion with Christ, it supports man on his/her path towards self-comprehension and self-development, which makes man self-realize him/herself as a person, makes him/her grow and thrive.

Translated by Konrad Klimkowski

Słowa kluczowe: osoba, katecheza, personalizm, katechetyka, metoda.

Key words: person, catechesis, personalism, catechetics, method.